

نکته‌هایی از معراج حضرت محمد صلی الله علیه و آله

شاخصه‌های نکات و معجزات در نسبت با سایر نکات و معجزات

نکات و معجزات میرزا محمد فرهاد سلطان محمد مؤلف: محمد رضا تاجری

نشر مهر درویش

نگاره‌هایی از معراج حضرت محمد (صلی الله علیه و آله)

شاخصه‌های نگاره‌های احمد موسی - دوزیت با سایر نگاره‌های معراج

(نگاره‌های میرحیدر، فرهاد، سلطانی محمد) - مؤلف: محمدرضا تابعی

حقوق این اثر متعلق به مؤلف است

بر شناسه: تابعی، محمدرضا، ۱۳۵۶ -

زن و ناپدیدآور: نگاره‌هایی از معراج حضرت محمد (صلی الله علیه و آله)؛ شاخصه‌های نگاره‌های احمد موسی، در کتاب با سایر نگاره‌های معراج (نگاره‌های میرحیدر، فرهاد، سلطانی محمد) / مؤلف: محمدرضا تابعی

موضوعات: نشر: بیرجند: نشر چهار درخت، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: ۱۰۵ ص: مصور، جدول

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۲۱-۹۴۶

وضعیت: درست: فنی

یادداشت: کتاب: ص ۹۰، ۹۲

موضوع: محمد (ص)، امیر اسلام، سابقین از هجرت - ۱۱ق - شمایل

موضوع: معراج در هنر

موضوع: نقاشی ایرانی

رده بندی کنگره: ۱۳۹۵ ت ۹۲ الف ۱۴۵۳

رده بندی دیوبی: ۷۵۱/۷

شماره کتابشناسی ملی: ۴۲۱۲۲۸۷

مؤلف: محمدرضا تابعی

ناشر: نشر چهار درخت

چاپ اول: ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

امور فنی و طرح جلد: مهدی مرتضوی

ویراستار: پرند نادری مقدم

محل نشر: بیرجند

چاپ و صحافی: مهرنگ

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۲۱-۹۴۶

قیمت: ۱۲۰۰۰ ریال

خرید اینترنتی این کتاب در سایت www.4derakht.ir

بیرجند - خیابان معلم - بین معلم ۴۴ و ۱۵ خرداد - نشر چهار درخت

تلفن: ۳۲۴۳۳۲۸۶ - ۰۵۶ همراه: ۰۹۱۵ ۵۶۱۷۱۵۵

www.4derakht.ir نشر چهار درخت

فهرست مطالب

پیش گفتار ۱

فصل اول: دلایل پرداختن به موضوع نگارگری معراج

- ۶..... ضرورت مطالعه و اهمیت موضوع معراج در نگارگری ایرانی اسلامی چیست؟
- ۷..... پیشینه اسناد تحقیقات در این زمینه چیست؟
- ۷..... اهداف نگارنده در این مجموعه چیست و چگونه تعیین شود؟
- ۸..... مهم ترین سؤالاتی که به آن پاسخ داده خواهد شد.
- ۸..... قلمرو و دامنه این مطالعه چه دوره‌هایی را در بر می گیرد؟
- ۸..... تعریف مفاهیم، واژه‌های کلیدی.....
- ۹..... محدودیت‌ها و مشکلاتی که در این زمینه با آن مواجه هستیم.....

فصل دوم: نگارگری ایرانی چیست؟

- ۱۳..... معراج به چه معنی است؟ و چگونه انجام گرفت؟
- ۱۴..... معراج چگونه اثبات می‌شود؟
- ۱۵..... راویان واقعه معراج چه کسانی هستند؟

- ۱۵ ..... معراج جسمانی و معراج روحانی
- ۱۵ ..... براق مرکب پیامبر(ص).....
- ۱۶ ..... مراحل سفر حضرت پیامبر(ص) چه بود؟
- ۱۶ ..... رفرف چیست؟
- ۱۷ ..... آشنایی با نگارگری دوره سلجوقی
- ۱۸ ..... نگارگری مکتب ایلخانی
- ۲۰ ..... احمد موسی نگارگر دوره ایلخانی
- ۲۲ ..... معراج‌نامه احمد موسی
- ۲۴ ..... عناصر تأثیرگذار بر مکتب ایلخانی
- ۲۵ ..... هنر نگارگری دوره تیموری
- ۲۵ ..... دوره شاهرخ تیموری - هرات - معراج‌نامه میرحیدر
- ۲۶ ..... معراج‌نامه (میرحیدر) کتابخانه ملی پاریس
- ۲۹ ..... مکتب ترکمانان، تبریز، شیراز و بغداد
- ۳۱ ..... خاوران نامه ابن حسام خوشقی
- ۳۲ ..... فرهاد نگارگر مکتب ترکمانان
- ۳۲ ..... سلطان محمد. نگارگر دربار شاه تهماسب صفوی
- ۳۴ ..... معراج اثر(منسوب به) سلطان محمد

فصل سوم: رابطه نگارگری ایرانی با دین

- ۴۱ ..... روش بررسی و پژوهش در این کتاب
- ۴۲ ..... دامنه تاریخی بررسی‌ها
- ۴۲ ..... ابزار و مقیاس اندازه‌گیری داده‌های مطالعاتی در این کتاب
- ۴۲ ..... روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

فصل چهارم : تجزیه تحلیل داده‌ها

موقعیت شمایل مقدس در پیکره‌ها.....	۴۵
تحلیل موقعیت شمایل مقدس.....	۴۷
هاله نور در شمایل مقدس.....	۴۸
تحلیل هاله نور_ در شمایل مقدس.....	۴۹
پویایی حرکت در پیکره‌ها.....	۵۱
تحلیل حرکت و پویایی.....	۵۲
رنگ لباس در شمایل مقدس.....	۵۳
تحلیل رنگ در اشیاء شایسته مقدس.....	۵۴
واقع‌گرایی در نگاره‌های معراج.....	۵۶
تحلیل واقع‌گرایی در نگاره‌های معراج.....	۵۷
تأثیر عناصر بیگانه در نگاره‌های معراج.....	۵۸
تحلیل عناصر بیگانه در نگاره‌های معراج.....	۶۰
وجود عناصر مذهبی (شیعی) در نگاره‌های معراج.....	۶۰
تحلیل عناصر شیعی در نگاره‌ها.....	۶۲
تحلیل مؤلفه‌های تصویری در ارتباط با مضامین معراج در نگاره‌های احمد موسی.....	۶۲
۱- شمایل مقدس.....	۶۳
۲- شمایل جبرئیل.....	۶۴
۳- براق (مركب پیامبر صلی‌الله).....	۶۵
۴- فرشتگان.....	۶۶
۵- شمایل حضرت امام عنی‌علیه‌السلام.....	۶۷
۶- فضاهای معماری گونه.....	۶۷
۷- پیامبران الهی (صالحی‌الله‌عنهم).....	۶۸

- ۶۸ ..... ۸- آسمان
- ۶۹ ..... ۹- پیاله‌های شیر و آب و شراب
- ۷۰ ..... ۱۰- بر فراز ساحل دریای کوثر
- ۷۱ ..... ۱۱- قله‌های پر از برف و شعله‌های آتش
- ۷۲ ..... ۱۲- دروازه بهشت
- ۷۲ ..... ۱۳- آوردن صورت شهر بیت‌المقدس
- ۷۴ ..... ۱۴- خرم
- ۷۴ ..... ۱۵- گل‌های تزیینی
- ۷۴ ..... ۱۶- خروس سپید

فصل پنجم. یافته‌ها، بحث و نتیجه‌گیری

- ۷۹ ..... خلاصه نتایج
- ۸۰ ..... اهداف مؤلف در این موضوع چه بوده است؟
- ۸۰ ..... سؤالات که بدان پرداخته شده است.
- ۸۱ ..... یافته‌ها (نتایج)
- ۸۱ ..... ویژگی‌های آثار احمد موسی عبارت است از:
- ۸۳ ..... بخشی در زمینه معراج نگاری‌ها
- ۸۴ ..... نتیجه‌ای کلی از ارائه این مطالب
- ۸۵ ..... پیشنهادی برای محققانی که مایل به پژوهش در موضوع معراج می‌باشند.
- ۸۹ ..... منابع و مأخذ
- ۹۱ ..... منابع اینترنتی

پیش‌فشار

نگارگری ایرانی، بی‌گمان ریشه در دوره‌های تاریخی پیش از اسلام دارد. که مهم‌ترین دوره آن «پهور مانی» است. کتاب مانی که ارژنگ یا ارتنگ نامیده می‌شد، دارای تصاویر تعلیمی برای مانویان بوده است. پس می‌توان گفت: نگارگری ایرانی از همان ابتدا با تفکرات آیینی همزیستی داشته است.

بعد از اسلام به دلیل نقل حدیث در کتب اهل سنت از مجموعه صحیح بخاری، از زبان ابن عباس به نقل از زینب، شیشه همسر پیامبر صلی‌الله علیه و آله، که می‌گوید: "ان اشد العذاب للمصورون"

یعنی شدیدترین عذاب‌ها مربوط به تصویرگران است، تا قرن‌های متمادی سلسله‌های اموی و عباسی برخلاف استفاده شش‌موسی از نقاشی در کاخ‌های خود، استفاده عمومی از نقاشی برای مردم، با ممنوعیت همراه بود.

در اواخر دوره عباسی در بغداد به تقلید از نقاشی‌های ساسانی، یونانی و تا حدودی بودایی، برای مباحث علمی و ادبی، کتاب‌هایی تصویرسازی شد که سند آن، کتاب‌های مکتب عباسی است. اما در همین دوره کتاب‌هایی با تصویرسازی مذهبی اسلامی، خصوصاً کتاب‌هایی با تصویر بزرگان دین اسلام، از جمله شمایل پیامبر حضرت (ص) به چشم نمی‌خورد، و یا به‌ندرت تصویرسازی شده است.

با حمله مغول توسط هلاکوخان، قتل خلیفه عباسی و فتح بغداد، در سرزمین‌های اسلامی آزادی تصویرسازی حکم‌فرما شد، در ابتدا در تبریز در ربع رشیدی کتاب‌هایی تصویرسازی شد، بعدها نیز همین سنت، با ظهور نگارگری تأثیرگذار بنام احمد موسی ادامه یافت.

صرف‌نظر از مباحثی چون ادله نگارگری اسلامی، محدوده نگارگری اسلامی، فلسفه نگارگری و مباحث دیگر در این باره، بررسی نگاره‌های احمد موسی در کتاب معراج نامه و بررسی عناصر فردی در نگارگری معراج و مقایسه آن با آثار میرحیدر، فرهاد و سلطان محمد، و همچنین تحلیل مولفه‌های تصویری در ارتباط با مضامین معراج در نگاره‌های احمد موسی، که مهم‌ترین نقش را در عرصه نگارگری ایرانی، اسلامی، داشته است در بخش ادبیات تحقیق پاسخ داده خواهد شد.

در ادامه در بخش یافته‌های این تحقیق، به فرض‌ها و سوالات این پژوهش: یعنی ویژگی‌های تصویرگری معراج احمد موسی، عناصر تصویری در داستان معراج، و اینکه کدام یک از این عناصر تصویری در نگارگری اسلامی ایران مصور شده است؟ خواهیم پرداخت.

به این منظور مساله‌های شاخصه‌های نگاره‌های احمد موسی را در مقایسه با نگاره‌های میرحیدر، فرهاد و سلطان محمد بررسی می‌کنیم. محقق امیدوار است در این رابطه به تبیین درستی از این مساله دست یابد.